

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

29 stycznia 2025 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Dariusz Pawłyszcz (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Krzysztof Grzesiowski

SSN Agnieszka Jurkowska-Chocyk

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 29 stycznia 2025 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej B. S.A. w W.

od wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 30 września 2021 r., I ACa 485/21,
wydanego w sprawie z powództwa S.Ś.

przeciwko B. S.A. w W.

o zapłatę,

1. oddała skargę kasacyjną;

**2. zasądza od B. S.A. w W. na rzecz S.Ś. 5400 (pięć tysięcy
czterysta) zł kosztów postępowania kasacyjnego z odsetkami w
wysokości odsetek ustawowych za opóźnienie po upływie
tygodnia od dnia doręczenia niniejszego wyroku B. S.A. w W..**

Krzysztof Grzesiowski

Dariusz Pawłyszcz

Agnieszka Jurkowska-Chocyk

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 22 kwietnia 2021 r., I C 686/20, Sąd Okręgowy w Warszawie
ustalił nieważność umowy kredytu waloryzowanego kursem franka szwajcarskiego

(CHF), zawartej 28 maja 2008 r., i zasądził od pozwanego banku na rzecz powodowego kredytobiorcy 281 499,05 zł z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od 12 marca 2020 r. tytułem zwrotu spłat kredytu dokonanych po 12 marca 2010 r. oraz oddalił powództwo co do żądania zwrotu spłat wcześniejszych.

Wyrokiem zaskarżonym skargą kasacyjną Sąd Apelacyjny w Warszawie na skutek apelacji obydwu stron zmienił wyrok Sądu pierwszej instancji w ten sposób, że zasądził na rzecz kredytobiorcy 51 902,68 zł z odsetkami od 14 kwietnia 2021 r. tytułem zwrotu spłat dokonanych przed 12 marca 2010 r., oddalił powództwo co do żądania odsetek od 281 499,05 zł za okres przed 14 kwietnia 2021 r. i umorzył postępowanie co do żądania ustalenia nieważności umowy ze względu na brak takiego żądania oraz oddalił obydwie apelacje w pozostałym zakresie.

Sąd drugiej instancji ustalił, że strony zawarły 28 maja 2008 r. umowę kredytu w wysokości 387 000 zł, przy czym miał być on waloryzowany kursem CHF. Przeliczenie udzielonego kredytu na CHF miało nastąpić według kursu kupna CHF obowiązującego w pozwanym banku w dniu wypłaty kredytu. Wysokość rat kapitałowo-odsetkowych została określona w CHF i raty te miały być spłacane w złotych, po uprzednim ich przeliczeniu według kursu sprzedaży CHF zgodnie z tabelą kursów obowiązującą w pozwanym banku w dniu spłaty raty o g. 14.50. W sumie kredytobiorca spłacił 300 994,35 zł, a po dodaniu prowizji i składek ubezpieczeniowych zapłacił bankowi 333 401,73 zł.

Sąd odwoławczy, powołując się na wyroki Sądu Najwyższego z 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14; z 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17, i z 2 czerwca 2021 r., I CSKP 55/21 uznał za niedozwolone w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c. postanowienia umowy określające zasady przeliczenia udzielonego kredytu na złote i spłacanych rat na CHF, pozwalające bankowi swobodnie kształtować kurs waluty obcej. Przy tym postanowienia te wprawdzie określają główne świadczenia stron, lecz nie zostały sformułowane w sposób jednoznaczny, ponieważ umowa nie zawierała mechanizmu kształtowania kursu CHF przez bank.

Ze względu na brak kursu koniecznego do stosowania indeksacji, wszystkie postanowienia umowy dotyczące indeksacji są nieważne. Umowa nie może nadal obowiązywać bez kwestionowanych warunków z tego powodu, że ich usunięcie

spowodowałoby zmianę charakteru głównego przedmiotu umowy. Ponieważ umowa stron jest nieważna, bank jest zobowiązany do zwrotu wszystkich wpłat kredytobiorcy w wysokości 333 401,73 zł.

Pozwany bank zaskarżył wyrok Sądu Apelacyjnego skargą kasacyjną opartą o naruszenie prawa materialnego, tj.:

1) art. 385¹ § 1 k.c. w zw. z art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13/EWG przez uznanie, że postanowienia umowy, określone przez Sąd drugiej instancji zbiorczo jako klauzule waloryzacyjne, określają główne świadczenia stron, a w konsekwencji ich abuzywność prowadzi do nieważności umowy w całości;

2) art. 385¹ § 1 i art. 385² k.c. przez brak rozróżnienia postanowień umowy kredytu odnoszących się do dwóch osobnych zakresów regulacji, tj. klauzuli ryzyka walutowego oraz klauzuli spreadu walutowego, co skutkowało niedokonaniem odrębnej oceny tych klauzul pod kątem przesłanek z art. 385¹ § 1 k.c.;

3) art. 385¹ § 2 k.c. z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13/EWG, art. 65 § 2, art. 359 § 2 k.c. i art. 358 § 2 k.c. przez uznanie umowy kredytu za nieważną w całości:

- a) wyłącznie ze względu na niedozwolony charakter klauzuli kursowej,
- b) mimo możliwości wykonywania umowy bez klauzuli przeliczeniowej,
- c) mimo iż niedozwolona klauzula przeliczeniowa nie wiąże jedynie kredytobiorcy i jest ważna;

4) art. 385¹ § 1 k.c. przez przyjęcie, że klauzula przeliczeniowa jest sprzeczna z dobrymi obyczajami ze względu na niedostateczność informacji o ryzyku kursowym przekazanych przy zawieraniu, uznanych za nieadekwatne przy uwzględnieniu wiedzy z chwili obecnej, jak również bez konieczności ustalenia możliwości poznawczych konsumenta w okolicznościach konkretnej sprawy, podczas gdy prawidłowa ocena dopełnienia przez przedsiębiorcę obowiązków informacyjnych powinna odwoływać się do zakresu informacji, których udzielenia można było od niego racjonalnie oczekiwać w otoczeniu społeczno - gospodarczym z momentu zawarcia umowy kredytu, przy jednoczesnym rozważeniu wiedzy

i zdolności poznawczych jakimi dysponował konsument w okolicznościach konkretnej sprawy;

5) art. 385¹ i 385² k.c. w zw. z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13/EWG oraz art. 65¹ i w zw. z art. 65 § 1 k.c. przez zaniechanie oceny świadomości kredytobiorcy co do konsekwencji unieważnienia umowy kredytu i przyjęciu z góry, że kredytobiorca taką świadomość posiada, bez udzielenia mu pouczenia przez sąd;

6) art. 385¹ k.c. w zw. z art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 przez pominięcie zasady pewności prawa i zasady proporcjonalności;

7) art. 411 pkt 2 k.c. chociaż spełnienie przez kredytobiorcę jego świadczenia czyniło zadość zasadom współżycia społecznego, gdyż stanowiło w istocie zwrot wypłaconego kredytu;

8) art. 405 w zw. z art. 410 k.c. przez uznanie za świadczenie nienależne, podlegające zwrotowi, składek z tytułu przystąpienia przez kredytobiorcę do grupowego ubezpieczenia na życie i od niezdolności zarobkowej oraz grupowego ubezpieczenia nieruchomości od ognia i innych zdarzeń losowych, podczas gdy nieważność umowy kredytu nie skutkuje nieważnością zawartych przez bank z ubezpieczycielami grupowych umów ubezpieczenia, a ochrona ubezpieczeniowa została udzielona.

Skarżący zarzucił także naruszenie przepisów postępowania, tj. art. 327¹ § 1 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. przez niewyjaśnienie w uzasadnieniu wyroku, które konkretne postanowienia umowy są niedozwolone i tym samym, które określają główne świadczenia stron.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W umowie kredytu indeksowanego do waluty obcej kurs przeliczenia spłaty dokonanej w złotych na wyrażoną w walucie obcej wysokość raty kredytu bezpośrednio wpływa na wysokość spłaty w złotych, czyli określa świadczenie główne kredytobiorcy. Zarzut kasacyjny nr 1 nie jest zasadny.

Postanowienia umowy określające świadczenia główne podlegają ocenie na podstawie art. 385¹ § 1 k.c. tylko pod warunkiem, że nie zostały sformułowane w sposób jednoznaczny. Teza Sądu drugiej instancji, że wymóg jednoznaczności

sformułowania nie ogranicza się do samego brzemienia postanowienia umowy, lecz wymaga przedstawienia transparentnego mechanizmu kształtowania kursu CHF przez bank, nie jest przedmiotem żadnego z zarzutów kasacyjnych. Skarżący uczynił tę tezę przedmiotem kilku zagadnień prawnych przedstawionych na uzasadnienie wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania, lecz w uzasadnieniu podstaw kasacyjnych wspominał tylko, że mechanizm ustalania kursu jest skomplikowany i wykonuje go wyspecjalizowana jednostka banku.

Kolejnym warunkiem zastosowania art. 385¹ § 1 k.c. jest brak indywidualnego uzgodnienia spornych postanowień umowy. Przyjęcie tej przesłanki przez Sąd odwoławczy także nie jest przedmiotem podstaw kasacyjnych.

Skoro zostały spełnione przesłanki oceny klauzuli kursowej pod kątem sprzeczności z dobrymi obyczajami i rażącego naruszenia interesów kredytobiorcy, należy rozpatrzyć zarzut nr 4, tj. bezpodstawnego uznania tej klauzuli za abuzywną. Kurs walut obcych, ogłaszany przez bank na podstawie art. 111 ust. 1 pkt 4 pr.bank., wiąże klientów banku przy dokonywaniu z bankiem czynności prawnych w okresie od ogłoszenia kursu do ogłoszenia nowego kursu. Istotne jest tu jednak to, iż nie można umową zowiązać konsumenta kursami, które dopiero zostaną ogłoszone, a orzecznictwo jednolicie uznaje takie związanie przyszłym kursem za niedozwolone. Sąd Apelacyjny bezpodstawnie jako argument za niedozwolonym charakterem klauzuli kursowej powołał nienależyte pouczenie kredytobiorcy o skali ryzyka kursowego, lecz był to argument powołany w drugiej kolejności. Sąd przede wszystkim wywiódł abuzywność z możliwości jednostronnego kształtowania wysokości zobowiązania kredytobiorcy przez bank, co nie jest przedmiotem zarzutu nr 4, ani żadnego innego zarzutu kasacyjnego.

Skoro klauzula kursowa zawarta w umowie kredytu indeksowanego nie wiąże, to do umowy tej stosuje się uchwała pełnego składu Izby Cywilnej SN z 25 kwietnia 2024 r., III CZP 25/22, która do rangi zasady prawnej podniosła tezy:

1) w razie uznania, iż postanowienie umowy kredytu indeksowanego lub denominowanego odnoszące się do sposobu określania kursu waluty obcej stanowi niedozwolone postanowienie umowne i nie jest wiążące, w obowiązującym stanie

prawnym nie można przyjąć, że miejsce tego postanowienia zajmuje inny sposób określenia kursu waluty obcej wynikający z przepisów prawa lub zwyczajów;

2) w razie niemożliwości ustalenia wiążącego strony kursu waluty obcej w umowie kredytu indeksowanego lub denominowanego umowa nie wiąże także w pozostałym zakresie.

Powyższe tezy, wiążąc w niniejszej sprawie (art. 88 u.s.n.), uniemożliwiają uznanie umowy stron za ważną w jakimkolwiek zakresie i czynią bezprzedmiotową ocenę zasadności zarzutów skargi zmierzających do podważenia tezy o nieważności umowy kredytu w całości (zarzut nr 2 i powiązany z nim zarzut naruszenia przepisów postępowania oraz zarzuty nr 3, 5 i 6). Nawet przy zasadności tych zarzutów Sąd Najwyższy zobowiązany jest do uznania tezy zaskarżonego wyroku o nieważności umowy za odpowiadającą prawu, gdyż do nieważności umowy kredytu indeksowanego w świetle uchwały z 25 kwietnia 2024 r. wystarcza abuzywność klauzuli przeliczeniowej.

Niemniej jednak należy wskazać, że wbrew zarzutowi nr 2 oraz zarzutowi naruszenia przepisów postępowania Sąd drugiej instancji w uzasadnieniu odróżnia samą indeksację (klauzulę ryzyka walutowego) i sposób przeliczania spłat na CHF (klauzulę spreadu walutowego). Natomiast zarzucone w zarzucie nr 6 naruszenie zasady pewności prawa i zasady proporcjonalności nie może być samodzielnym zarzutem kasacyjnym. Zasady te skierowane są przede wszystkim do ustawodawcy. Sądy stosują je tylko pomocniczo, przy wykładni obowiązującego prawa. Zatem skarżący powołując się na te zasady powinien wskazać wadliwie wyłożony lub zastosowany przepis prawa oraz wskazać inną interpretację tego przepisu, zgodną z powyższymi zasadami, a przynajmniej naruszającą je w mniejszym stopniu.

Art. 411 pkt 2 k.c., przewidujący brak obowiązku zwrotu świadczenia spełnionego w wykonaniu nieważnej umowy, jeżeli jego spełnienie czyniło zadość zasadom współżycia społecznego, jest przepisem wyjątkowym, na sytuacje nieprzewidziane przez ustawodawcę. Przepis ten stosuje się przede wszystkim do umów o świadczenie usług, gdyż świadczenie usługodawcy zazwyczaj nie może zostać zwrócone. Jeżeli w wykonaniu nieważnej umowy jedna ze stron przyjmuje za wynagrodzeniem świadczenie i odnosi z niego zamierzoną korzyść, a świadczenie

to nie jest możliwe do zwrotu, zapłata wynagrodzenia co do zasady czyni zadość zasadom współżycia społecznego, a wówczas nie podlega ono zwrotowi.

Świadczenie banku (wypłata kredytu) spełnione w wykonaniu nieważnej umowy kredytu różni się od świadczenia kredytobiorcy (wykonane spłaty). Nie ma potrzeby stosowania przepisu wyjątkowego w postaci art. 411 pkt 2 k.c., skoro zwracane świadczenia stron podlegają potrąceniu, którego skuteczność ocenia się na chwilę, gdy potrącenie stało się możliwe (art. 502 k.c.). Przy tym argumenty Sądu odwoławczego za rozpoczęciem biegu przedawnienia roszczenia kredytobiorcy o zwrot spłat od podjęcia przez niego wiążącej decyzji o niezgodzie na związanie niedozwolonymi postanowieniami stosują się także do roszczenia banku o zwrot wypłaconego kredytu. Niezależnie od słuszności powyższej tezy wiąże ona w innych sprawach tych samych stron na tle rozliczenia tej samej umowy (art. 366 k.p.c.). Zarzut kasacyjny nr 7 jest niezasadny.

Zaskarżony wyrok nie narusza art. 405 w zw. z art. 410 k.c. Przepisy te regulują zwrot świadczeń spełnionych w wykonaniu nieważnej umowy, lecz nie stanowią o podstawach uznania umowy za nieważną. Bank zarzucając bezpodstawność uznania umów ubezpieczenia za nieważne powinien wskazać przepis naruszony tezą o nieważności tych umów. Sąd odwoławczy nie wskazał przepisu prawa, na podstawie którego uznał umowy ubezpieczenia za nieważne. Sąd ten ocenił, że kredytobiorca zawarł te umowy tylko w celu zapobieżenia odrzucenia jego wniosku kredytowego, czyli w istocie uznał umowę kredytu i umowy ubezpieczenia za jeden kompleks powiązanych umów, w którym nieważność podstawowej umowy kredytu pociąga za sobą nieważność umów ubezpieczenia. Zatem naruszonym przepisem mógłby być art. 58 § 3 k.c., zgodnie z którym umowy powiązane z nieważną umową pozostają w mocy, chyba że z okoliczności wynika, iż bez nieważnej umowy pozostałe umowy nie zostałyby zawarte. Jednak zarzut kasacyjny nie dotyczy art. 58 § 3 k.c. lub innego przepisu, w oparciu o który należy oceniać ważność umów ubezpieczenia. Nie są tymi przepisami art. 405 i 410 k.c. i zarzut kasacyjny nr 8 jest niezasadny.

Na podstawie art. 98 k.p.c. powodowi przysługuje od skarżącego zwrot kosztów sporządzenia odpowiedzi na skargę kasacyjną w wysokości stawki

minimalnej określonej w stosowanym odpowiednio § 10 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Min. Sprawiedl. w sprawie opłat za czynności adwokackie.

Krzysztof Grzesiowski Dariusz Pawłyszcz Agnieszka Jurkowska-Chocyk

(Ł.W.)

[a.]